

STAVEBNĚHISTORICKÉ A OPERATIVNÍ PRŮZKUMY A DOKUMENTACE PROVEDENÉ NPÚ V PRAZE V ROCE 2021

Provádění operativních průzkumů a dokumentace (OPD) představuje hlavní náplň činnosti úseku pro výzkum, průzkum a dokumentaci (Kateřina Knotová, Anna Piskáčková). Na provádění OPD se podíleli také další kolegové z odboru evidence, dokumentace a IS (Ladislav Bartoš, Kristýna Kalousková, Jana Sodomková a stážista Adam Černý), součinnost poskytli pracovníci z odboru archeologie a další externí odborníci. Nálezové zprávy z níže uvedených akcí OPD jsou uloženy v dokumentačním fondu pracoviště.

Praha 1-Malá Strana, čp. 320, Šporkova 10, Jánská 5, dům U Kameníka, střešní altán a podkroví

Zpracovatel: Ing. arch. Kateřina Knotová

Obr. 1. Praha 1-Malá Strana, čp. 320, Šporkova 10, Jánská 5, dům U Kameníka, střešní altán a podkroví. **A** – interiér altánu, pohled k východu; **B** – altán v pohledu na hlavní fasádu ve Šporkově ulici; **C** – dvorní fasáda altánu s přídužnými komíny (foto A+C: K. Knotová, 2021; B: A. Piskáčková, 2021).

Průzkum v domě čp. 320 zjistil, že ve střešním altánu se dochovala nástěnná a nástropní výmalba (obr. 1A), přestože dosavadní literatura uvádí, že zanikla. Altán vznikl s barokní přestavbou domu v roce 1729 jako součást kompozice bohaté štukové fasády do Šporkovy ulice. Altán, přístupný z půdy východního křídla domu, byl podle všeho nejprve na dvou stranách otevřený – do ulice (obr. 1B) a do dvora (obr. 1C). Nejspíše s klasicistní přestavbou domu v letech 1814–1818 byly provedeny zazdívký s okny. V Archivu hl. m. Prahy se dochovaly fotografie interiéru altánu z 1. poloviny 20. let 20. století, který je na nich popsán jako „pokoj zednářů“.

Výmalba stropu představuje světle modrou oblohu s bílými a šedými oblaky (obr. 2). Uprostřed se nachází černá orlice (?). Stěny altánu jsou komponovány jako tříosé, přičemž střední osu zaujímají vstupní portály. Reálný kamenný portál je zasazen do většího iluzivního portálu v nástěnné malbě. Na portál po obou stranách navazují balkony. Nástěnné malby po stranách portálů zobrazují scény ze společenského života vyšších vrstev. Všechna čtyři pole (vpravo

Obr. 2. Praha 1-Malá Strana, čp. 320, Šporkova 10, Jánská 5, dům U Kameníka. Nástropní malba ve střešním altánu (foto K. Knotová, 2021).

a vlevo od portálu, na severní a jižní straně) mají stejný rozvrh. V přízemí pod baldachýnem sedí u stolu dvojice hráčů společenských her (jde o deskovou hru nebo karty; obr. 3A), za nimiž je průhled do zahrady s architekturou v pozadí. Nad nimi na půlkruhovém balkóně s balustrovým zábradlím, vynesena volutovými konzolami, stojí trojice hudebníků (obr. 3B). Malby jsou zejména na stěnách silně poškozeny někdejší provozem fotoateliéru a záměrným vyrytím obrysu postav.

Za zmínku také stojí, že zejména v podkroví, ale i v domovní chodbě se dochovaly rámové barokní dveře s rozvilinovými a šnekovitými závěsy.

Praha 1-Nové Město, čp. 139, Národní třída 8, konvent voršilek, místnosti 2. patra středního traktu se zbytky původních nátěrových vrstev

Zpracovatel: Bc. Adam Černý, Ing. arch. Ladislav Bartoš

V průběhu stavební obnovy prostor v severní části středního traktu klauzury kláštera voršilek v roce 2021 došlo k odstranění podlah, nepůvodních dveřních zárubní a novodobých příček. Ze stěn a kleneb byly odstraněny novodobé nátěry a obložení z keramických dlaždic. Ukázalo se, že pod novějšími nátěry zůstaly zachovány nálezové situace dokládající starší podobu povrchových úprav stěn a kleneb. Typické nálezové situace obsahovaly dochované omítky s barevnými soklovými nátěry několika generací (obr. 4A), barevné pruhy na klenbách a ojediněle i liniové členění ve formě kazety na vnitřní straně parapetového zdiva (obr. 4B). Pod vrstvami omítek se

Obr. 3. Praha 1-Malá Strana, čp. 320, Šporkova 10, Jánská 5, střešní altán. **A** – nástěnná malba v pravé dolní části jižní stěny: pán a dáma hrající u stolu karty; v pozadí průhled na bránu čestného dvora (foto K. Knotová, 2021); **B** – nástěnná malba v levé horní části jižní stěny: trojice hudebníků na balkóně – dva hudebníci s trumpetami klarinami, uprostřed hudebník s tympány (foto A. Piskáček, 2021).

Obr. 4. Praha 1-Nové Město, čp. 139, Národní třída 8, konvent voršílek. **A** – místnost č. 06, severní stěna; detail fragmentů vícegeneračních barevných soklových nátěrů a dvojitých linií v odstínech modré a černé barvy. **B** – místnost č. 01, východní stěna; parapetní zdivo se zbytky barevného liniového členění ve formě kazety. **C** – místnost č. 07, detail odhalené vzpěry hrázděné konstrukce zazděné v jádru východní stěny. **D** – místnost č. 02, JV roh, dodatečně přistavěné komínové těleso se zbytky příčky (foto L. Bartoš, 2021).

místa zachovala pekovaná původní omítka. Mezi další nálezy patří cihelná dlažba, odhalená v příkládacích otvorech na chodbě, dřevěná hrázděná konstrukce ve zdech (obr. 4C) nebo komín (obr. 4D) s příkládacím otvorem, který byl dodatečně zasazen do velkého zaklenutého, později zazděného průchodu. Okolo jednoho z příkládacích otvorů se zčásti zachovalo štukové orámování s profilovanou hranou, za níž však již probíhá jiná vrstva omítky s barevným nátěrem. Mezi třetím a čtvrtým úsekem chodby byl zaznamenán výškový rozdíl mezi omítnutím, jenž odkazuje na možný předěl mezi těmito částmi chodby. V podlahovém násypu byl nalezen keramický střep s profilovaným okrajem a zbytky zelené a okrové glazury.

Praha 1-Nové Město, čp. 1113, Truhlářská 8, černá kuchyně

Autoři: Ing. arch. Anna Piskáčková, spolupráce doc. Ing. Michael Rykl, Ph.D., Mgr. Miroslava Cejpová, Ing. arch. Matouš Semerád

Během obnovy domu čp. 1113 v Truhlářské ulici byly odkryty konstrukce patřící k černé kuchyni (obr. 5), která v domě fungovala od středověku přibližně do poloviny 19. století. Jednalo se o stěnu s výdejním oknem a portálem (obr. 6A), příkládací otvory vedoucí do místnosti při fasádě a souvrství historických podlah s otiskem podesty na vaření (obr. 6B). Odkryta byla dokonce klenba patřící k dýmnému provozu kuchyně, jejíž severozápadní část s odvodem kouře byla několikrát přestavěna.

Nálezy umožnily určit pět vývojových stavebních fází černé kuchyně. V první fázi se asi jednalo pouze o kout v zadní části síně s topeništěm, snad pro obsluhu pece. Místnost černé kuchyně byla patrně vymezena až ve druhé stavební fázi jihozápadní stěnou s portálem a výdejním oknem asi mezi lety 1563–1582. Kolem roku 1686 v domě probíhá stavební aktivita, jejímž výsledkem je fyzické propojení západního a východního křídla domu. Došlo tehdy patrně i ke změnám přístupu do černé kuchyně. Nejpozději kolem roku 1725, kdy jsou zhotoveny nové schody, musí odvod kouře z kuchyně v patře ustoupit nově zbudovaným dveřím. V poslední fázi byla v černé kuchyni postavena velká pec, která sloužila asi až do přechodu na tahové vytápění kolem roku 1850.

Obr. 5. Praha 1-Nové Město, čp. 1113, Truhlářská 8. Umístění černé kuchyně v domě (zaměření M. Černý, T. Vyleta, V. Lima, T. Hohnetschlager, J. Kopecký, M. Ververka, 2004; zakres A. Piskáčková, 2022).

Obr. 6. Praha 1-Nové Město, čp. 1113, Truhlářská 8. **A** – jihozápadní stěna černé kuchyně s portálem a výdejním oknem; **B** – černá kuchyně s odkrytým souvrstvím podlah (foto P. Havlík, 2019).

Praha 1-Staré Město, čp. 135, Linhartská 4

Zpracovatel: Ing. arch. Kateřina Knotová, Ing. arch. Anna Piskáčková

Průzkum identifikoval fragmenty dvou gotických kamenných okenních otvorů v přízemí na dvorní fasádě domu (obr. 8). Oba otvory náležejí klenuté místnosti podélně orientované k fasádě. Ve třetím otvoru, vedoucím do další místnosti, kamenné ostění nalezeno nebylo.

Otvor v první okenní ose (obr. 8A) prošel patrně čtyřmi stavebními fázemi. V nejstarší fázi měl okosené kamenné ostění se segmentovým záklenkem. Ostění je složeno z kamenných okosených stojek, které jsou nadezděny cihlami. Zaklenut je cihelným segmentovým záklenkem a má cihelný parapet. Kamenné ostění bylo patrně při zdění otvoru použito druhotně a cihly byly pokryty tenkou omítkou s nátěrem imitujícím kámen. Následovaly další tři stavební fáze, v první z nich byl otvor zúžen, následně byla v interiéru vyzděna klenba a v exteriéru zřízena omítková plenta; poslední fáze znamenala už jen přezdění okenní výplně a obnovu fasádní plenty.

V otvoru ve druhé okenní ose (obr. 8B) jsme identifikovali starší fázi okenního otvoru, z něhož se dochoval kamenný překlád. Ostění má okosení v hraně, které na koncích přechází přes pravoúhlý kout do dnes již odstraněných stojek (obr. 8C). Nad pravoúhlým otvorem se ve zdivu nachází cihelný vylehčovací oblouk.

Obr. 7. Praha 1-Staré Město, čp. 135, Linhartská 4. Dvorní fasáda, stav před opravou (foto K. Knotová, 2020).

Obr. 8. Praha 1-Staré Město, čp. 135, Linhartská 4. **A** – okenní otvor v 1. okenní ose, druhotně použité kamenné stojky s okosením, cihelný záklenek s omítkou imitující kámen a cihelný parapet; **B** – okenní otvor ve 2. okenní ose, kamenné nadpraží s okosením; **C** – detail nadpraží z obr. B s vyznačením hran okosení, které pravoúhle přechází do okosení nedochovaných stojek (foto A: A. Piskáčková, 2020; B+C: K. Knotová, 2020).

Praha 1-Staré Město, čp. 540, Ovocný trh 1, Stavovské divadlo

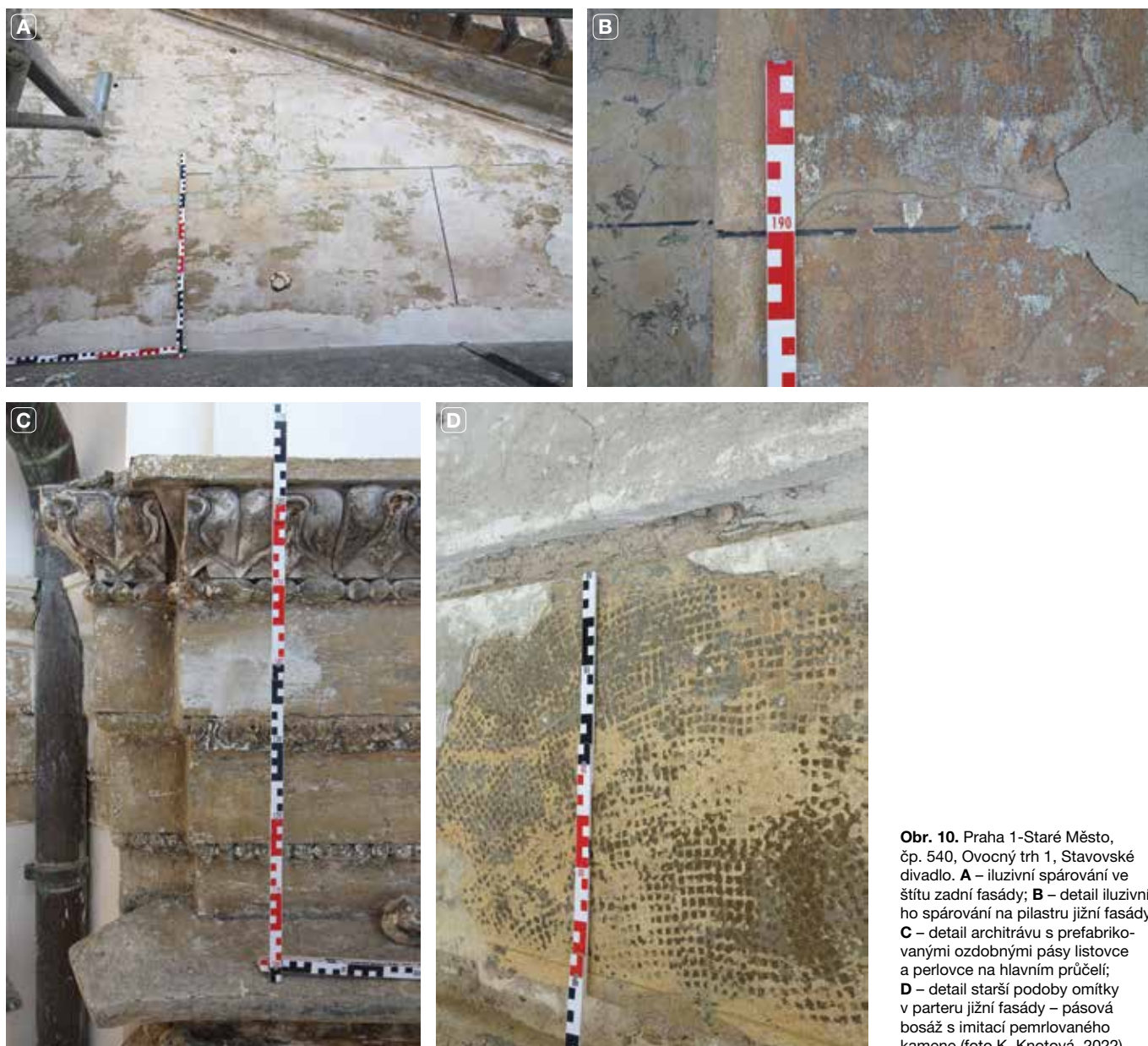
Zpracovatel: Bc. Adam Černý, Ing. arch. Kateřina Knotová

Dokumentace během kompletní opravy fasád Stavovského divadla přinesly řadu zajímavých zjištění, která zpřesňují naše poznání o stavebním vývoji budovy. Divadlo bylo vystavěno v letech 1781–1783 a později dvakrát zásadně přestavěno v letech 1858–1859 a 1881–1882.

Největší překvapení představovala fasáda zadní části divadla, která vznikla v dnešní hmotové a dispoziční podobě při přestavbě v letech 1882–1883, kdy došlo k rozšíření o manipulační trakt. Při této dostavbě byla celá zadní část budovy (od rizalitů bočních fasád dozadu) zcela nově vyřešena nejen hmotově a dispozičně, ale také vzhledově – byla opatřena omítkou imitující stavbu z kamenných kvádrů (obr. 9). Typické nálezkové situace ukazují zřetelnou síť černě zvýrazněných iluzivních spár a hladkou omítku světle oranžovookrové barvy imitující kámen. Spáry byly nalezeny jak v ploše fasády a štítu (obr. 10A), tak na tektonických prvcích – pilastrech vysokého řádu (obr. 10B), architrávu, hlavní římsy a pilastrech okenních edikul. Zaměření těchto falešných spár též prokázalo, že se jejich rozestupy s přibývajícím výškou zmenšují ze 70 na 40 cm. Tato omítková úprava byla dokumentována v celém rozsahu boční jižní a zadní fasády divadla, v předních částech budovy jsme ji nezaznamenali. Velké čtvercové kartuše na zadní fasádě byly provedeny v tmavě rudé barvě, s viditelným žilkováním.

Obr. 9. Praha 1-Staré Město, čp. 540, Ovocný trh 1, Stavovské divadlo. Rekonstrukce barevnosti zadního průčelí po přestavbě v letech 1882–1883 (foto J. Eckert, kolem roku 1885, © Archiv hlavního města Prahy, Sběrka fotografií, sign. XII 629; zákres A. Černý, 2022).

Obr. 10. Praha 1-Staré Město, čp. 540, Ovocný trh 1, Stavovské divadlo. **A** – iluzivní spárování ve štítu zadní fasády; **B** – detail iluzivního spárování na pilastru jižní fasády; **C** – detail architrávu s prefabrikovanými ozdobnými pásy listovce a perlovce na hlavním průčelí; **D** – detail starší podoby omítky v parteru jižní fasády – pásová bosáž s imitací pemřovaného kamene (foto K. Knotová, 2022).

Dále byly dokumentovány fragmenty mladší omítky, která viditelně překrývá zmiňované spárování. Tato omítka hrubšího charakteru a tmavší oranžovohnědé barvy byla nalezena i na fasádě v přední části budovy. Ještě stratigraficky mladší pak byly omítkové vrstvy s různými odstíny zelených nátěrů. Zeleno-bílou barevnost, pro naše vnímání stavby dnes tak typickou, získalo divadlo při generální opravě v roce 1973. Byla zvolena na základě průzkumu starších omítek a nátěrů zakonzervovaných při přístavbě únikových balkonů v roce 1882.

Odstranění nátěrových vrstev umožnilo průzkum prefabrikovaných ozdobných článků – hlavic a patek pilastrů, pásů listovce a perlovce (obr. 10C), vlysů či lvích hlaviček na korunní římsě, které byly odlévány do forem ze směsi s vysokým podílem sádry a písku, zvané „Francie“ či „Paříž“. Subtilní perlovec je vyztužen rákosou. Pásové prvky jsou složeny z dílců délky 40–55 cm; také další větší prvky (hlavice pilastrů vysokého řádu nebo figurální vlys) jsou složeny z dílců. Na fasádu jsou prvky uchyceny pomocí hřebíčků, skob a malty. Část prvků byla nahrazena novodobými cementovými odlitky.

Zajímavé bylo si uvědomit, že přestavba v letech 1858–1859 přinesla nutnost přehlést fasádu portiku. Navýšení budovy o 4,5 m přineslo změnu proporcí, které bylo třeba vykompenzovat citlivou prací s tektonickými prvky. Nové harmonie se podařilo dosáhnout použitím sloupů s větším průměrem, které byly navíc posazeny na sokl a vysunuty více do stran. Změnu kompozice vyžadovaly také na obě strany rozšiřované boční rizality, kde se v původní ploše rizalitu zvýšil počet okenních os ze tří na pět. Zde jsme zaznamenali cihelné záklenky starších oken.

V parteru byla dokumentována starší podoba pásové bosáže – strukturovaná omítka imitující stopy po pemrlování (obr. 10D). Tato úprava náležela již rozšířeným rizalitům, tj. období po roce 1859. Dnešní bosáž má hladký povrch.

Praha 1-Staré Město, čp. 799, U Obecního dvora 7, Kozí 10, zdvo dvorního objektu

Zpracovatel: Ing. arch. Anna Piskáčková, Bc. Jana Sodomková

Čp. 799 se skládá ze tří oddělených objektů. Zkoumaná situace byla nalezena v klasicistním přístavku dvorního objektu (obr. 11). V interiéru přístavku bylo na jižní stěně odhaleno zdvo

Obr. 11. Praha 1-Staré Město, čp. 799, U Obecního dvora 7, Kozí 10. Dvorní přístavek, červenou šipkou označena zkoumaná jižní stěna (foto A. Piskáčková, 2021).

Obr. 12. Praha 1-Staré Město, čp. 799, U Obecního dvora 7, Kozí 10. Celkový pohled na jižní stěnu (foto A. Piskáčková, 2021).

se zazdívkou okenního otvoru (obr. 12). Jižní stěna pochází z období baroka a původně neměla otvor, byla pouze zdobena kordonovou římsou. Následně byl proražen dveřní otvor (0. generace), na němž byly během průzkumu shledány fragmenty omítkové šambrány. Tento otvor byl zazděn a napravo od něj vznikl okenní otvor (1. generace), který měl pravděpodobně profilovanou šambránu s parapetní římsou a parapetním polem se štukovým orámováním. V následující fázi (otvor 2. generace) byl parapet zvýšen, přičemž parapetní pole otvoru 1. generace bylo částečně zazděno a otvor byl rozšířen bez zdobné omítkové úpravy. Otvor prokazatelně neměl okenní výplň v lici zdíva. V další fázi byl zazděn a převrstven omítkou s příměsí cementu.

Praha 5-Jinonice, čp. 1, Na Vidouli 1, zámek, západní křídlo

Zpracovatel: Ing. arch. Anna Piskáčková, spolupráce Ing. arch. Matouš Semerád

Hospodářský dvůr/zámek v Jinonicích prošel v minulých letech rozsáhlou obnovou. K pozoruhodným nálezům došlo mimo jiné v severní části západního křídla (obr. 13A). Byl zde objeven zasypáný sklep (obr. 13B), jehož průzkum byl ztížen částečným zasypáním a zatopením (obr. 14). Uskočení zdí mezi severní a jižní částí sklepa patrně svědčí o dodatečně odbourané příčce. Není ani jisté, zda obě nyní propojené části sklepa vznikly současně, protože použité formáty cihel se mírně liší. Schody do sklepa byly pravděpodobně zasypány, když byl přímo nad nimi zřízen vstup do místnosti od jihu.

K dalším nálezům došlo v přízemí díky odstranění podlahových vrstev. Kromě starší úrovně cihlové podlahy byly nalezeny i návazné omítky. Došlo zde k přesunu východního vstupního otvoru směrem na sever, a to po zvýšení roviny podlahy. Celá severní část západního křídla byla patrně rozšířena směrem na sever. Severní stěna je totiž založena mnohem výše než stěna východní, v soklové části severní stěny pak chybí omítka. Na východní obvodové stěně byl v interiéru nalezen náběh na již neexistující konstrukci. Snad se mohlo jednat o stěnu, která stála jižněji než současná severní obvodová zeď. Dispozice byly také měněny. Mohutná východozápadní příčka, která dělí interiér severní části západního křídla, vznikla prokazatelně dodatečně.

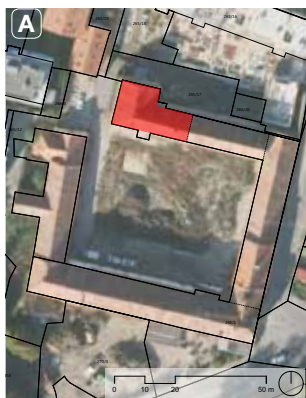
Při dalším průzkumu bylo vyloučeno dodatečné přizdění celé severní části západního křídla (mezi oběma částmi chybí spára). Je však možné, že došlo k rozšíření této části stavby směrem na sever (podle výše popsaných nálezů) a na západ.

Obr. 13. Praha 5-Jinonice, čp. 1, zámek, Na Vidouli 1. **A** – umístění nalezeného sklepa v rámci areálu na podkladu fyzické katastrální mapy <<https://mapy.cz/>>; **B** – schematický zakres sklepa pod severní částí západního křídla (vynesení A. Piskáčková, 2021).

Obr. 14. Praha 5-Jinonice, čp. 1, zámek, Na Vidouli 1. Interiér nalezeného sklepa pod severní částí západního křídla, pohled k severu (foto A. Piskáčková, 2021).

Praha 5-Jinonice, čp. 1, Na Vidouli 1, zámek, provětrávaná podlaha ve sklepech severního křídla

Zpracovatel: Ing. arch. Anna Piskáčková

Ve sklepení pod obytnou částí severního křídla zámku v Jinonicích (obr. 15A, B) byla nalezena cihlová podlaha neobvyklé skladby (obr. 15C). V podlaze byly vyzděny kanály vedoucí severojižním směrem. Na kanály navazují dvě svislé šachty dodatečně zazděné do severní stěny. Konstrukce podlahy i šachet byly zhotoveny z cihel klasického formátu, které se liší od formátu použitého pro konstrukci kleneb.

Nález byl interpretován jako provětrávaná podlaha, která vznikla i se šachtami později než konstrukce stěn a stropu místnosti, patrně až v průběhu 19. století. Provětrávaná podlaha byla nalezena pouze v této jediné místnosti. Funkce místnosti, která by vysvětlovala použitou provětrávanou podlahu, není známa.

Obr. 15. Praha 5-Jinonice, čp. 1, zámek, Na Vidouli 1. **A** – umístění sklepní místnosti s provětrávanou podlahou v rámci areálu na podkladu fyzické katastrální mapy <<https://mapy.cz/>>; **B** – místnost s provětrávanou podlahou ve sklepech pod severním křídlem; **C** – detail provětrávané podlahy (vynesení a foto A. Piskáčková, 2021).

Seznam akcí OPD v roce 2021

(nálezy jsou uloženy v dokumentačních fondech

Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Praze)

Praha 1-Malá Strana, čp. 320, Šporkova 10, Jánská 5, dům U Kameníka, střešní altán a podkroví (Kateřina Knotová)

Praha 1-Nové Město, čp. 139, Národní třída 8, konvent voršilek, místnosti 2. patra středního traktu se zbytky původních nátěrových vrstev (Adam Černý, Ladislav Bartoš)

Praha 1-Nové Město, čp. 1113, Truhlářská 8, černá kuchyně (Anna Piskáčková)

Praha 1-Staré Město, čp. 135, Linhartská 4 (Kateřina Knotová, Anna Piskáčková)

Praha 1-Staré Město, čp. 540, Ovocný trh 1, Stavovské divadlo (Adam Černý, Kateřina Knotová)

Praha 1-Staré Město, čp. 799, U Obecního dvora 7, Kozí 10, zdívo dvorního objektu (Anna Piskáčková, Jana Sodomková)

Praha 5-Jinonice, čp. 1, Na Vidouli 1, zámek, západní křídlo (Anna Piskáčková)

Praha 5-Jinonice, čp. 1, Na Vidouli 1, zámek, provětrávaná podlaha ve sklepech severního křídla (Anna Piskáčková)

Ladislav Bartoš, Adam Černý, Kateřina Knotová, Anna Piskáčková, Jana Sodomková